

Utvecklingsproblem och antropologi

Anders Hjort

Utifrån erfarenheter hämtade från ett vattenbörningsprojekt i norra Kenya, ett missriktat försök att i ekologiskt syfte begränsa boskapskötseln i ett annat område i Kenya och OECD's stora Sahel Development Programme diskuterar Anders Hjort utvecklingens villkor och antropologins bidrag. Det ideala projektet genomförs i liten skala med aktivt deltagande, är väl anpassat till befintliga sociala system och har en potential för sociala reformer.

Avslutningsvis redogör han översiktligt för situationen vid de antropologiska institutionerna i Sverige för att orientera den etnomedicinskt intresserade om möjligheter till vidare studier.

Anders Hjort är fil dr och docent i socialantropologi. Han innehar en tjänst som universitetslektor i detta ämne vid Kulturanthropologiska institutionen i Uppsala och är anställd som forskare vid Nordiska Afrikainstitutet.

Den växande mängden litteratur om utvecklingsfrågor visar på en rad uppfattningar vad gäller underutvecklingens orsaker och verkan, utvecklingsstrategier, utvecklingstendenser och andra övergripande infallsvinklar på utvecklingsproblematiken. Min avsikt här är att något problematisera omständigheter där begreppet utveckling används snarare än att bidra till dessa reflexioner¹. Människor förhåller sig olika till innebörden av begreppet beroende på hur de är indragna i utvecklingsfrågor. En bonde och en statstjänsteman i samma u-land har olika associationer och förväntningar. I biståndsarbetsarens ögon läremot kan båda ingå i samma kategori mottagare

Delar av denna artikel ingick i ett föredrag på seminariet "Gränslös utveckling" som hölls 25.11.82 i Stockholm och som arrangerades av Sekretariatet för framtidsstudier.

Socialmedicinsk tidskrift nr 7 1983

av nationellt bistånd. Gränser dras och förenklingar införs vad gäller mål och medel på skilda nivåer i hierarkin av beslutsfattare och mottagare. Den sociala verklighet där utvecklingen sker, och som ytterst är föremål för vår solidaritet och påverkan, uttolkas olika beroende på vem som talar.

Bland alla olika perspektiv på utvecklingsproblem återfinns ibland även ett antropologiskt, när det är som bäst kännetecknat av en kulturell kompetens och en lokal förtrogenhet. Jag återkommer till detta senare efter att först ha diskuterat utvecklingsproblem och hur komplexa dessa kan vara. I problematiken ingår inte bara teknik och kunskande utan även sociala och kulturella förhållanden. Alla dessa dimensioner kan utgöra tillgångar eller hinder. För att formulera problematiken på ett uttömmande sätt krävs att man behärskar dem. Användandet av traditionell medicin kan vara ett bra exempel på problemfält som kan vara vanskliga att isolera från de sociala och kulturella sammanhang som inbegriper utövandet. Antropologin har ett både komplicerande och förtydligande bidrag att ge dels genom ett allmänt förhållningssätt till problemområdet och dels i kraft av tidigare uppnådda vetenskapliga resultat.

Stereotypa uppfattningar om "utveckling"

Jag vill alltså utgå ifrån hur begreppet "utveckling" uppfattas och används retoriskt av människor som på något sätt berörs av försök till "planerad utveckling". Låt mig belysa vad jag menar med ett litet exempel. Ett biståndsorgan påbörjade ett omfattande program med borrhade artesiska brunnar i norra Kenya. Man mer eller mindre utgick ifrån att vatten var en bristvara i denna torra del av landet och att brunnarna skulle bidra till utvecklingen av denna eftersatta landsända. Chefen för Range Ma-

nagement Division i Nairobi stödde verksamheten helhjärtat, speciellt eftersom nästa fas i programmet innebar ännu mer omfattande resursöverföring till hans dåvarande avdelning på jordbruksministeriet. Distriktsadministrationen uppfattade att allt inte stod rätt till i så motto att det bitvis fanns lokal opposition mot projektet. Man uttryckte oppositionen så att det fanns utvecklingsfientliga grupper i lokalsamhället och uppmanade lokala ledare att tala folk tillrätta. Anledningen till missnöjet var egentligen att brunnarnas placering missgynnade vissa grupper och gynnade andra. Ledarna i de gynnade delarna var inte sena att framhålla de borrhade brunnarna som ett resultat av deras personliga kamp för sin valkrets intressen. För dem var det en lycklig slump som förde utvecklingspengar just till deras lilla del av landet. Ledarna i de missgynnade delarna fick framhålla brunnarnas tillkomst som ett led i en nationell uppbyggnad där medborgare får ge och ta för nationens bästa. För lokalbefolkningen var detta ett av åtskilliga utvecklingsprojekt. Och utvecklingsprojekt kan enligt dem ha samma osäkra utfall som nederbörd i området: det är inte alltid möjligt att förutsäga när och var ett område uppmärksammas. En bred opinion vill helst avstå från utvecklingsprojekt eftersom erfarenheterna är så negativa från dåligt genomtänkta och hastigt genomförda projekt.

Det finns några allmänna drag i det här exemplet som kan vara typiska för de olika nivåerna. Biståndsgivaren tänker på utveckling i termer som resursöverföring och ser mottagaren omväxlande som en speciell nation (mottagarland) och som en social kategori (de fattiga). Med "resurs" underförstås ofta materiella resurser. I de centrala politiska och administrativa kretsarna är det delvis ett självändamål att få västerländsk valuta till landet alldeles oberoende av inriktningen på biståndet. Ofta hör man den arroganta kommentaren om en "givare" att "vi låter dem hållas men håller ett öga på dem". Förväntan på resursöverföringen är då begränsad till ett utvecklingsprojekts sidoeffekter i form av arbetstillfällen och lokala beställningar snarare än att projektet skall lyckas i sina målsättningar. Med en ekonomisk bild kan man kanske säga att det blir "räntan" snarare än "kapitalet" som är av intresse.

.....
Lokalbefolkningens situation, kanske med en svag maktposition och dåligt informationsflöde, leder lätt till uppgivna reaktioner även på välmenande utvecklingsprojekt.

Den lokala administrationen får en mellanställning dels för den centrala administrationen som en lokal utpost och dels lokalt som representanten för ett politiskt centrum. Man känner både "centrums" krav på att utvecklingen skall gå framåt och "periferins" förväntan att riktningen på framstegen skall överensstämma med lokala behov.

Lokala ledare kan liksom i exemplet tolka utvecklingsinsatser som ganska personliga resurser för att eventuellt vinna politiska poäng. Dessutom kan ett projekt ge upphov till arbetstillfällen och service som i projektperspektiv kanske ter sig marginella men som lokalt kan vara nog så viktiga som själva "resursöverföringen".

Lokalbefolkningens situation, slutligen, kanske med en svag maktposition och dåligt informationsflöde, leder lätt till ganska uppgivna reaktioner även på välmenade utvecklingsprojekt. Även här kan man ibland uppleva hur det är uppbyggnaden, exempelvis av en väg eller ett boskapsbad, snarare än själva projektresultatet som så att säga är utvecklingens reella effekt.

Själva synen på vad utveckling är kan på detta vis utgöra en del av utvecklingsproblematiken. Spännvidden kan vara stor i förväntningarna på vad den praktiska innebörden av ett utvecklingsprojekt är. Låt mig i det följande förenkla och fokusera enbart på två parter, biståndsgivare och "målgrupp".

Om målgrupper för utvecklingsinsatser

Flera biståndsorgan, både nationella och internationella, ser idag vissa målgrupper som viktigast för utvecklingsinsatser. Det finns härmed en social avgränsning också och inte bara en geografisk/politisk som ges av valet av mottagarländer eller regioner. Man vill med utvecklingsbiståndet nå de mest efter-satta grupperna i ett land, SIDA:s målgrupp de 40 % av befolkningen som har lägst inkomst. En fråga som omedelbart infinner sig är vilka dessa männi-

kor är i verkligheten. Och att urskilja dem i den statistiskt angivna mängden är svårt. Ofta kan man inte utpeka ett visst område som den landsända där fattigt folk bor. Snarare bor "målgruppens medlemmar" bland bättre beställda grannar. Och vad menas egentligen med inkomst i sammanhang där mycket produktivt arbete utförs inom självhushållet och där resurser fördelas efter olika socialt eller kulturellt föreskrivna "regler"?

Både användandet av kategorin målgrupp och av en viss inkomstnivå mätt i lokal valuta är avsevärda förenklingar. Fördelen med ett målgruppsresonemang är att syftet med utvecklingsinsatser blir enkelt att formulera. Nackdelen är att man lätt tappar bort sammanhanget där fattigt folk lever. Politiska, sociala och kulturella faktorer blir bortskurna, bland också alla de ekonomiska som har med självhushållning att göra. Kvar är då en tankemodell av en målgrupp som egentligen enbart är en statistisk konstruktion. Det är denna sorts skevhet som ett antropologiskt synsätt kunde korrigera något genom att just hålla kvar de komplicerande faktorerna och inbegripa dem i ett vidare problemfält (i gengäld ofta med utpräglat lokal anknytning).

Man kan nå en viss framgång i jakten på en målgrupp om man identifierar fattiga utifrån nutritionsdata. Att stanna vid dessa data är dock att finna underutvecklingens symptom och inte dess orsaker. För att förstå fattigdomens mekanismer måste man se till specifika lokala sammanhang. Sociala, kulturella och ekonomiska omständigheter kan variera kraftigt: geografisk belägenhet (nära eller långt från marknader?), penninginkomster, hushållsstorlek och sammansättning, åkerareal, antal husdjur, etc. Dessutom behöver man känna till sådant som kulturella och sociala normer om riskspridning och solidaritet som inverkar på resursfördelningen. Med denna sorts processuella bild av ett försörjningssystem skapar man möjligheter att finna grupper

.....
För att förstå fattigdomens mekanismer måste man se till specifika lokala sammanhang.
.....

som är utsatta, dvs de som riskerar att bli fattiga i en nära framtid.

Låt mig ge ett litet exempel på hur man kan differentiera bilden. Strax söder om de torrområden i Kenya som berördes av brunnsbörningsprojektet bor framgångsrika åkerbrukare. De producerar majs, bönor och annat till husbehov och är dessutom skickliga på att odla avsalugrödor. Som komplement till åkerbruket ägnar de sig åt boskapsskötsel. Husdjuren hålls i de torrare norra områdena eftersom man ogärna sätter av betesmark i det mycket tätbefolkade åkerbruksområdet. Man placerar sitt sparande i djuren och när man gifter sig används de som traditionell gåva till svärföräldrarna. Krasst uttryckt kan en man rik på boskap genom att "investera" i barnafödande hustrur få tillgång till viktig arbetskraft för det tunga arbetet med ogrärensning och skörd men också till att bryta mark. På så vis blir djurägandet nyckeln till framgång för den bonde som vill utvidga sin verksamhet.

Då djuren betar i norr konkurrerar de om det begränsade betet med de djur som tillhör nomadiska boskapsskötare. För bondens ändamål är det antal djur och inte djurens hälsotillstånd som är viktigast. Därför kan han exploatera betesmarken hårdare än vad nomaden gör. Nomaden är beroende av mjölkavkastningen och tvingas flytta runt för att inte mjölkdjuren skall gå i sin.

Man behöver alltså specificera åtminstone två kategorier boskapsskötare i samma område. Det är att driva förenklingen för långt då man påstår generellt att boskapsskötarna i området överutnyttjar det på ett irrationellt sätt. I stället behöver man precisera, kanske att vissa gör det. Givet de socio-kulturella förutsättningarna uppför sig både bonden och nomaden höggradigt rationellt. Bonden har sin trygghet i åkern och i en grannskapsolidaritet där. Nomaden sprider sin verksamhet till olika områden och håller kanske också olika sorters husdjur som tillgodogör sig olika delar av vegetationen. För honom ligger tryggheten i släktskapsgruppen (klanen) eftersom han kan få ekonomisk hjälp där i en krissituation. Båda sprider sina risker men konsekvenserna för deras markanvändning skiljer sig åt. Härav borde följa att eventuella utvecklingsinsatser bör vara olika riktade i detta speciella fall. Att inte inse

skillnaden mellan de två sätten att hålla husdjur kan leda till att man försätter nomaden i en situation där hela hans långsiktiga försörjning hotas. Om myndigheterna vid överbetning enbart ser till den ekologiska obalansen mellan betestillgång och husdjur och genomför en allmän begränsning av antalet djur, så uppkommer två fel: (a) man missar att det är *vissa* djur som orsakar överbetningen och (b) man riskerar att helt slå ut ett av de två försörjningssystemen. I stället bör man först söka precisera systemens förmåga till att förse det enskilda hushållet med tryggad mattillgång för att den vägen söka villkoren för långsiktig balans.

Det blir i detta perspektiv lättare att se hur flera av bondens eller boskapsskötarens åtgärder är ägnade att bygga upp en säkerhet. Innebörden kan vara att både trygga den omedelbara och framtida försörjningen av födoämnen, att hålla balans i hushållet där medlemmar är både konsumenter av avkastning och samtidigt arbetskraft, att skapa en tryggad ålderdom osv.

Perspektivförändring i utvecklingsstrategier

Delar av den allmänna utvecklingsdebatten närmar sig just matproduktion, försörjningssystem och villkoren för överlevnad alltmer. Det är i och för intressant att notera de vägar man kommit dithän: en går från BNP-tänkandets försök att kvantifiera tillväxten via intresse för den "informella sektorns" många arbetstillfällen. Man har försökt formulera s. k. "social indicators" på var fattigdom kan uppträda och s. k. "basic needs" som beteckning för vilka sorters behov man vill tillfredsställa. Dessa försök har lett till en allt större betoning av sektorprogram där man genom att ge exempelvis jordbruksutvecklingen en viss inriktning hoppas förbättra levnadsvillkoren för alla inom denna sektor, däribland de fattiga (se Kifle 1982: 35 f). Man talar nu om "food systems" och betonar då den *systemiska* sidan: det gäller att stötta försörjningssystem på sådant sätt att man uppnår en stabil produktion av födoämnen. På så vis vill man skapa en bas för att sedan arbeta vidare med andra utvecklingsinsatser: produktion av avsalugrödor, industrialisering och andra produktiva insatser liksom uppbyggnaden av social service.

Ett exempel på hur matvaruproduktion framhålls som viktig i utvecklingssammanhang är OECDs stora "Sahel Development Program", det stora samordnande programmet för bistånd till Sahelområdet. Programmet är mycket omfattande. Det täcker ett antal ekologiska zoner, involverar åttan nationer och ett otal etniska och språkliga grupper. Totalt berörs omkring 26 miljoner människor. Målsättningen är att råda bot på matvarubristen i Sahelområdet, att uppnå ekologisk balans, att motverka den besvärande ekonomiska beroendeställningen samt att höja inkomster och livskvalitet. Detta ska uppnås i tre steg med början i de mest akuta överlevnadsproblemen. Det man kan undra är i vad mån de till synes välgrundade avsikterna egentligen är allvarligt menade och i vad mån de är retorik. I en bok av Franke och Chasin (1980) diskuteras detta och man pekar på vissa självmotsägelser i projektformuleringar (visserligen står uttryckligen att produktion av avsalugrödor är oförmånlig till följd av beroendet av låga världsmarknadspriser, men det saknas en strategi för hur konkurrensen mellan avsalu-, livsmedels- samt animalieproduktion ska hanteras). Uppdelningen i avsalu- och livsmedelsproduktion kan ointetgöras genom försäljning av skördarna. Dessutom finns i programmet tanken att få en kostnadstäckning genom just odling av avsalugrödor. Med ekonomiska problem hos biståndsgivarna uppkommer härmed lätt ett ökande tryck för att intensifiera *denna* produktion. Och vad händer exempelvis med ett lokalt överskott i en livsmedelsproduktion? Exporteras det som avsalugröda eller omfördelas det till ett område med underskott?

Denna sorts problem berör inte bara "Sahel Development Program". Man kan finna dem i flera länder där stora biståndsgivare agerar genom att formulera målsättningar för utveckling och där utländers förhandlare samtycker för att få bistånd. Det tar sig uttryck i fördelningsfrågor och oro inför prisnivån på baslivsmedel. Det ligger en fara i en alltför storskalig satsning på matvaruproduktion i det att ett behov av valuta kan leda till export tom från underskottsområden. Man åstadkommer då lätt en ny obalans inte bara i produktionssystem utan också i samhället som sådant. En av Frankes och Chasin's invändningar mot "Sahel Development Pro-

De ideala alternativa projekten är förstås sådana med aktivt deltagande, som genomförs på en ganska liten skala, väl anpassad till befintliga sociala system och med en potential för sociala reformer.

gram" är att människans roll berörs alltför ytligt. Mycket litet finns i planen om sociala system och människors kunskaper och attityder. Just denna sorts förenklingar, det att man tar lätt på människors kunskaper och åsikter, kan man också finna i flera sammanhang. Detta är återigen exempel på sammanhang där antropologerna har ett bidrag att ge.

De ideala alternativa projekten är förstås sådana med aktivt deltagande, som genomförs på en ganska liten skala, väl anpassade till befintliga sociala system och med en potential för sociala reformer. Att denna sorts utveckling inte har större framgång kan ha flera skäl. Några kan botten i de lokala förutsättningarna. Ett är också att sådana projekt inte kräver stora kapitalinsatser utan snarare mycket administration och ett långsiktigt tänkande. Det kan då finnas en värdegemenskap mellan biståndsgivare och central administration som båda önskar satsa på "enklare projekt", dvs enkla i den mening att de blir lätta att handha administrativt. Administrativa rutiner blir då något som man inofficiellt lägger in i valen av utvecklingsinsatser, inte bara politiska mål. Trots denna sorts svårigheter kan man se en viss perspektivförändring i riktning mot en mer lokal anknytning av utvecklingsinsatser.

Antropologins bidrag

Vad är det då mer konkret som antropologin har att erbjuda i samband med sådana utvecklingsproblem som berörs? Det mer allmänna svaret är kanske att bidraget omfattar ett visst perspektiv, holistiskt säger en del och systemiskt säger andra. Intresset är egentligen riktat både mot kvalitén hos människors sambördes relationer och hur samband av olika typer ut. Och perspektivet är mer från gräsrotterna än från en nationell utikispunkt.

Knutsson (1971) diskuterar vad det antropolo-

giska perspektivet egentligen omfattar. Han konstaterar att den gamla enhetligheten i forskningsmaterial (i princip ett intresse för "the primitive man") inte längre består. Inte heller finns någon enhetlighet i problemformulering eller allmänna forskningsmål. På en analytisk nivå, däremot, går det att peka dels på ett holistiskt perspektiv och dels på ett arbetssätt med två nivåer: en kulturspecifik där man söker förståelse och innebörder och en generaliserande där den vunna specifika kunskapen översätts till mer allmänna termer. Det holistiska perspektivet tillämpas kanske framför allt på den förra nivån. Det innebär bl. a. en försiktighet med "etiketter" som religion, politik eller ekonomi, som lätt kan leda till etnocentriska tolkningar. Även på metodsidan finner man en vetenskaplig enhetlighet inom antropologin i och med den starka betoningen av deltagande observation.

Jag tror att det som ger antropologin en viss dragningskraft bland kolleger inom utvecklingsforskningen delvis är just engagemanget och den direkta kontakten med en konkret verklighet. Det är också ibland förbluffande att se hur långt bara denna begränsade kompetens kan räcka. Flera stora utvecklingsprojekt har i sin löpande verksamhet haft betydande hjälp av någon antropolog som mer eller mindre råkat befinna sig i ett projektområde och därför förmår tolka data genom att framhålla "hur det egentligen är".

Men i det antropologiska perspektivet ingår också en strävan efter den sorts förtrogenhet som hjälper till att se kulturella och sociala samband. Jag har redan gett ett enkelt exempel som innebär att försörjningsmöjligheter kan påverkas inte bara av den egna produktionen utan att det dessutom finns ett nät av rättigheter, skyldigheter och valmöjligheter. En analys ger vid handen att faran för utslagning förstås ökar då alternativen blir färre, då manöverutrymmet minskar. Det går härmed att peka på "trösklar" då försörjningssystemen slutar fungera med en kraftigt ökad inflyttning till storstädernas slum som en typisk följd. Bortser man från denna möjlighet uppkommer lätt överraskande följder av ett utvecklingsprojekt.

En stor svaghet med den sorts fältantropologi som ger en tillräcklig lokal kompetens har traditio-

Idag går det att urskilja flera inriktningar med övergripande ambitioner men med rötter i en rik empiri, en sorts förstahandserfarenhet av hur livsvillkoren är. En sådan inriktning är just systemiska samband. Fokus blir på organisationsstruktur.

Idag går det att urskilja flera inriktningar med övergripande ambitioner men med rötter i en rik empiri, en sorts förstahandserfarenhet av hur livsvillkoren egentligen är. En sådan inriktning är just på systemiska samband. Fokus blir på organisationsstruktur. En annan inriktning är på menings-system, man söker idésystem som relativt autonoma från yttre förutsättningar. Oberoende av dessa teoretiska inriktningar kvarstår emellertid det faktum att själva databildningen kan vara problematisk. Speciellt den deltagande observationen kan skapa utrymme för ett visst godtycke om den inte kompletteras med andra metoder. Den skicklige antropologen strävar att på detta sätt ständigt "kalibrera" sina data. Det måste ofta ske under improviserade former och med inslag av "fiffighet". Ambitionen att generalisera begränsar sig numera till en region², kanske ekologiskt, kulturellt och socialt avgränsad, snarare än att söka allmänna principer så som tidigare generationer av antropologer gjorde.

Speciellt den lokala nivån är ofta försummad i utvecklingssammanhang, åtminstone av flera tunga FN-organ. Man har ibland en häpnadsväckande fragmentarisk bild. Lokala ekonomiska, politiska och sociala strukturer existerar idag på gott och ont. De utgör skyddsnät för somliga och hinder för andra. De förändras hastigt, i allmänhet så att ojämlika relationer fördjupas och blir mer varaktiga. Att söka förstå hur strukturerna "fungerar" är inte det

samma som att reservationslöst acceptera dem. Att bortse från dem och söka indikatorer eller medelvärdesbilder på en utvecklingsnivå kan däremot vara att gå för långt med förenklingar. Man kan då frånhända sig möjligheten att se var de svaga punkterna finns i försörjningssystemen.

Med den ökade inriktningen inom biståndspolitik på försörjning och på de mest utsatta människorna följer ett intresse för hälsa och sjukdom. Därför har man inom utvecklingsforskningen intresserat sig ytterligare för nutritionsfrågor och medicinska frågor. Om vi tänker på de senare så blir innebörden att "medicin" är en kategori av många i ett stort sociokulturellt sammanhang. Under i synnerhet den senaste tioårsperioden har det antropologiska intresset för medicin vuxit sig starkt. Man kan skönja två inriktningar, helt enkelt den åtskillnad som jag gjorde ovan mellan ett intresse för meningssystem och ett för organisationsprinciper. De förra motsvaras av strukturalistens intresse för etnomedicin som uttryck för idésystem. Det senare knyter an ett intresse för socialt beteende till traditionell medicin. Man kan alltså finna både en teoretisk innehållsanalys av kognitiva system och hur människan agerar socialt. I båda fallen är antropologens ambition att ytterst upptäcka och dokumentera regelbundenheter i mänskligt beteende. Och de "mjuka data" som oftast bildas i forskningsprocessen är här unika ur ett "inifrån"-perspektiv som förutsätter en kulturell kompetens. Det är denna inriktning som skapar möjligheten att se sammanhang som vore svåra att uppdaga annars.

Och det är här som ett allmänt förhållningssätt liknande det antropologiska kan vara fruktbart även vid studiet av utvecklingsproblem.

Antropologiskt utbud

För de personer inom sjukvården som vill fördjupa sig i ämnet antropologi finns flera möjligheter. Äm-

Under i synnerhet den senaste tioårsperioden har det antropologiska intresset för medicin vuxit sig starkt.

² Med region menas i dessa sammanhang ungefär "likartat område", och inte en ensemble länder såsom i FN-terminologi.

et finns företrätt på flera universitetsorter: i Göteborg, Lund och Stockholm som socialantropologi, i Uppsala som kulturanthropologi och dessutom indirekt i flera angränsande discipliner, typ etnologi eller folklivsforskning. Den något diffusa ämnesavgränsningen ger lite av ämnets karaktär; det handlar inte bara om studieobjekt och metodik utan även om perspektiv och allmänt förhållningssätt. Och det är inte så att någon antropologiinstitution är begränsad i fråga om en sådan övergripande vattendelare som huruvida man koncentrerar sig på idésystem eller organisationsprinciper. Att det går att finna gradskillnader i tyngdpunkter är en annan fråga. Denna variation ges mer av allmänna ytströmmar inom humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner.

Innehållet i utbudet vid de fyra antropologiska institutionerna är likartat på grundutbildningen. Några skraddarsydda kurser i tex medicinsk antropologi finns inte men i allmänhet är det möjligt att specialisera sig på ett sådant fält på C-nivån. Utbudet på forskarnivån (Lund har ej forskarutbildning) varierar lite med de fält där man haft betydande forskningsinsatser. Det är svårt att ge en entydig beskrivning, men låt mig göra ett försök att skissera sådan verksamhet som kan vara av intresse för personer inom sjukvården. Vid alla institutioner pågår betydande arbete med anknytning till utvecklingsproblematiken. Mycket av denna forskning gäller de sociala konsekvenserna av snabba ekonomiska förändringar och torde ha hög relevans för socialmedicinare. Av intresse är säkert också pågående arbeten inom fälten etnicitet, kognitiva system, kulturt teori. I Göteborg arbetas desutom med nutritions- och hälsofrågor, exempelvis vatten och hygien, hälsa och välfärd, fysiska anpassningar till höghöjds miljö. I Stockholm har just en större studie inom medicinsk antropologi slutförts, som behandlar kontrasten mellan olika uppfattningssystem i en invandrarsituation. Ett annat projekt handlar om kvinnlig omskärelse och dess kulturella miljö. Där finns även flera projekt kring droganvändningens

sociala kontext i olika kulturer. Vidare pågår forskning kring barndomens antropologi i varierande perspektiv. Slutligen finns flera projekt kring nutritionsfrågor i u-land. I Uppsala pågår arbete kring etnobotanik och kulturella innebörden av mat. Vidare pågår forskning om sociala aspekter på alkoholkonsumtion hos indianer i Latinamerika. Här finns också den enda grundutbildning som vänder sig till personer i sjukvården, i etnomedicin, en 20-poängs kurs med trettio deltagare åt gången.

Förutom de antropologiska institutionerna finns en sektion för utvecklingsstudier. Den är förlagd till institutionen i Stockholm men rekryterar personal från hela landet. Här bedrivs studier på uppdrag av SIDA, inte minst i nutritions- och hälsofrågor i SIDA:s samarbetsländer. Sektionen har ett användbart arkiv.

Så den sammantagna bilden av antropologiutbudet för medicinare säger att endast Uppsala erbjuder en kurs på grundutbildningsnivå riktad till personer inom sjukvården. I övrigt finns inte ett färdigorganiserat kursutbud riktad till en sådan målgrupp. I stället finns en god kompetensnivå på de flesta antropologiska institutionerna som antingen kan ge en grund för samarbete med medicinare i enskilda arbeten eller kan formulera det antropologiska utbudet på ett för medicinarna relevant sätt.

REFERENSER

- Franke, R.W. och Chasin, B.H.* 1980: Seeds of Famine: Ecological Destruction and the Development Dilemma in the West African Sahel Montclair, Allanheld, Osmun & Co.
- Kifle, H.* 1982: "UNRISD's food systems and society research project. An evaluation report prepared for SAREC" in SAREC/Danida: UNRISD. An Evaluation Report; pp 29-95
- Knutsson, K.E.* 1971 "Det antropologiska perspektivet: reflexioner kring ett ämnes identitet" Vetenskapliga Perspektiv Stockholm: Stockholms universitet, sid 47-81.